

VAMMAISTEN HENKILÖIDEN HYVINVOINTISUUNNITELMA

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Vammaisuus.....	1
3 Kansainvälinen ja kansallinen sääntely.....	2
3.1 YK:n yleissopimus.....	2
3.2 EU:n vammaisstrategia	2
3.3 Lainsäädäntö Suomessa.....	3
4 Vammainen henkilö kuntalaisena	3
4.1 Esteettömyys ja saavutettavuus.....	3
4.2 Yhdenvertaisuus.....	4
4.3 Osallisuus.....	4
4.4 Vaikuttaminen	6
5 Peruspalvelut	7
5.1 Varhaiskasvatus, perusopetus ja jatko-opinnot	7
5.2 Kulttuuripalvelut.....	10
5.3 Vapaa-aikapalvelut.....	12
6 Erityispalvelut.....	12
6.1 Keski-Uudenmaan hyvinvointialue	12
6.2 Vammaispalvelulaki.....	13
7 Konkreettisia toimenpiteitä.....	14
8 Seuranta ja arviointi	19
Lähteitä ja lisätietoa	21

1 Johdanto

Kuntalain (410/2015) mukaan "Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla". Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yhteinen tehtävä. Kunnan ja eri toimijoiden palvelut luovat puitteita asukkaiden sujuvalle arjelle ja hyvälle elämälle: turvalliselle ja viihtyisälle asuinympäristölle, oppimiselle ja kasvatukselle, monipuolisille harrastuksille ja vapaa-ajan vietoille, osallisuudelle ja yhteisöllisyydelle.

Vammaisilla henkilöillä on yhtäläinen oikeus sujuvaan arkeen ja hyvään elämään Tuusulassa. Lähtökohtana on, että julkiset palvelut tulee suunnitella kaikille sopiviksi ja saavutettaviksi ja toimintaympäristö esteettömäksi.

Tuusulan vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelman perustana on YK:n vammaisten oikeuksien sopimus sekä sen järjestyksessä kolmas kansallinen toimintaohjelma vuosille 2023–2027, *Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen*. Vammaispolitiikan periaatteita ovat vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja syrjimättömyyteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelma toimii Tuusulan vammaispoliittisena suunnannäyttäjänä ja sitouttaa eri osapuolia vammaisten henkilöiden aseman parantamiseen. Suunnitelmaan on kirjattu konkreettisia toimenpiteitä, joilla edistetään vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.

Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelma liittyy osaltaan Tuusulan kunnan toimintaa ohjaavaan strategiaan, jonka tavoitteena on asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen ja kunnan kehittäminen kestävästi. Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelmaa on valmisteltu kunnassa poikkihallinnollisesti ja yhteistyössä vammaisneuvoston kanssa. Suunnitelman laatimisen tueksi on toteutettu kysely ja järjestetty asukastilaisuus.

Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelmaan kirjatut tavoitteet päivitetään osaksi Tuusulan hyvinvointisuunnitelmaa 2026–2029.

2 Vammaisuus

Vammaisuus on kehittyvä käsite. Diagnoosiin perustuva, henkilön vammaa ja sen kuntouttamista korostava käsitys vammaisuudesta on vähitellen muovautunut sosiaaliseksi näkökulmaksi, jossa vammaisuus ymmärretään henkilön suhteena ympäröivään yhteiskuntaan. Oikeusperustaisen ajattelutavan mukaan vammaisuudessa on kyse ihmisoikeuksista: vammaisilla on samat oikeudet kuin muillakin, ja heillä tulee olla yhtäläiset oikeudet osallistua yhteiskuntaan yhdessä muiden kanssa. Yhteiskunnan tulisi poistaa vammaisten ihmisten elämisen ja osallistumisen esteitä.

Sosiaalinen näkökulma ja oikeusperustainen ajattelutapa vammaisuuteen yhdistyvät YK:n vammaisopimuksessa, jonka mukaan *"Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa."*

Vammaisen henkilön toimintarajoite ei siis ole vain ihmisen ominaisuus, vaan se käsittää myös ympäröivän yhteiskunnan asettamia esteitä ja rajoitteita. Tällaisia voivat esimerkiksi olla syrjivät

asenteet, esteellinen ympäristö tai yksipuolinen viestintä. Monia vamman tai sairauden asettamia esteitä voidaan purkaa toimintaympäristöä kehittämällä ja muokkaamalla yleisiä palveluja sopivammiksi. Usein kyse on ensisijaisesti asenteesta ja ajattelutavasta, ei erityisjärjestelyistä.

Esteettömyys ja saavutettavuus ovat keskeisiä edellytyksiä vammaisten henkilöiden itsenäiselle elämälle ja täysimääräiselle osallistumiselle kaikilla elämänalueilla. Esteettömät rakennukset ja joukkoliikenne mahdollistavat vammaisten henkilöiden työssäkäyntiä ja vapaa-ajan mahdollisuuksia; saavutettavuus varmistaa, että jokaisella on mahdollisuus löytää ymmärrettävää tietoa esimerkiksi verkkosivuilta.

3 Kansainvälinen ja kansallinen sääntely

3.1 YK:n yleissopimus

YK hyväksyi yleiskokouksessaan joulukuussa 2006 vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen, joka tuli voimaan keväällä 2008. Se on ensimmäinen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja. Suomi ratifioi sopimuksen toukuussa 2016, ja se tuli kansallisesti voimaan lakina kesäkuussa 2016.

Yleissopimus käsittelee yksityiskohtaisesti vammaisten ihmisoikeuksia osana kansainvälistä ihmisoikeuslakia ja osoittaa hallituksille toimintatapoja. Sopimuksessa korostetaan, että vammaisilla ihmisillä on samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muilla ihmisillä. Sopimuksessa korostetaan itsemääräämisoikeutta, johon kuuluu vapaus tehdä valintoja. Syrjintäkiellon lisäksi keskeinen edellytys sopimuksen tavoitteiden toteutumiselle on yleinen asennemuutos.

YK:n jäsenvaltiona Suomi on sitoutunut edistämään stereotyyppien ja ennakkoluulojen poistamista sekä lisäämään tietoisuutta eri vammoista ja vammaisten henkilöiden positiivisesta vaikutuksesta yhteiskunnan monimuotoisuuteen. Vammaiset ihmiset ovat erityisen suuressa syrjäytymisvaarassa, koska heidän tarpeisiinsa ei vastata yhteiskunnassa asianmukaisesti.

Esteettömyys on YK:n vammaissopimuksen läpileikkaava periaate. Tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palveluiden suunnittelussa on pyrittävä siihen, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. Yhteiskunta on velvollinen huolehtimaan vammaisista henkilöistä niin, että vammaisuuden vaikutukset ovat mahdollisimman vähäiset. Vaikutusten arvioimisessa vammaisjärjestöjen ja vammaisten henkilöiden asiantuntemus on ensiarvoisen tärkeää.

3.2 EU:n vammaisstrategia

EU:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan strategia perustettiin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteuttamiseksi käytännössä. Vuosille 2021–2030 suunnatun vammaisstrategian tavoitteena on varmistaa vammaisten ihmisten täysipainoinen osallistuminen yhteiskuntaan ja talouteen tasa-arvoisesti.

Vammaisstrategian mukaan kaikilla vammaisilla henkilöillä Euroopassa, sukupuoleen, etniseen taustaan tai alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta, tulee olla oikeus käyttää ihmisoikeuksiaan ja olla joutumatta syrjityksi, yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunta- ja talouselämään, mahdollisuus päättää asumiseensa liittyvistä asioista ja liikkua vapaasti EU:ssa tukitarpeistaan riippumatta.

Strategiassa huomioidaan vammaisuuden moninaisuus ja puututaan vammaisuuden riskeihin haavoittuvissa ryhmissä, kuten naisten, lasten, ikääntyneiden, pakolaisten ja sosioekonomisista vaikeuksista kärsivien keskuudessa.

3.3 Lainsäädäntö Suomessa

Vammaisten henkilöiden syrjimättömyys on kirjattu Suomen perustuslakiin ja kuntalakiin. Vammaispolitiikan periaatteena voidaan pitää sitä, että julkiset palvelut suunnitellaan kaikille kuntalaisille sopiviksi. Kuntalaissa edellytetään palvelujen ja muiden toimenpiteiden yhdenvertaista saatavuutta, sekä asukkaiden ja palvelujen käyttäjien mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Kuntalain perusteella kunnan on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja kestävä kehitystä. Kunnan tulee luoda edellytykset asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiselle kunnan toiminnassa. Vaikuttamismahdollisuus on annettava asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen, päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tai heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Myös vammaiset lapset tulee ottaa mukaan heitä koskevaan päätöksentekoon. Tästä säädetään myös Suomen ratifioimassa, oikeudellisesti sitovassa YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa. Hallintolaissa puolestaan säädetään, että viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

Yhdenvertaisuuslaissa on kielletty syrjintä vammaisuuden perusteella. Laissa on myös säännös kohtuullisista mukautuksista vammaisille henkilöille. Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan mukautuksia, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisten kanssa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Kohtuullisten mukautusten epääminen on eräs vammaisiin kohdistuva syrjinnän muoto. Tästä on säädetty myös YK:n vammaissopimuksessa.

4 Vammainen henkilö kuntalaisena

Sosiaalinen näkökulma vammaisuuteen korostaa vamman suhdetta toimintaympäristöön: ihmisen jokin ominaisuus nähdään vammaisuutena yhteiskunnan asettamien esteiden ja asenteiden kautta. Vamman yksilölle aiheuttama haitta ei johdu diagnoosista tai vammasta, vaan ympäristöstä ja yhteiskunnasta. Keskeistä on, millaista tukea vammaisille henkilöille tarjotaan täysipainoisen, omannäköisen, tavallisen arjen elämiseen, osallistumiseen, liikkumiseen ja kommunikaatioon.

4.1 Esteettömyys ja saavutettavuus

Lainsäädäntö määrittää esteettömän liikkumisen mahdollistavat ratkaisut. Säädösten mukaan suunnittelussa ja toteutuksessa tulee tavoitella turvallista, terveellistä ja eri väestöryhmien tarpeet huomioon ottavaa toimintaympäristöä. Rakennusten tulee soveltua myös toimintarajoitteisten ihmisten käyttöön. Liikennejärjestelyjä suunniteltaessa ja toteutettaessa on huomioitava

matkustajat, joille liikennevälineiden käyttö on erityisen vaikeaa. Useimmiten kaikille sopivat ratkaisut ovat kustannustehokkaimpia ja parhaita myös vammattomien ja hyvin toimintakykyisten ihmisten kannalta.

Kunnan palvelujen, tilojen ja ympäristön tulee vastata erilaisten ihmisten tarpeisiin. Inklusiivisella päätöksenteolla ja toiminnalla luodaan ja turvataan hyvän elämän edellytyksiä moninlaisille asukkaille erilaisissa elämäntilanteissa ja kannetaan vastuuta yhteiskunnallisten edellytysten yhdenvertaisesta toteutumisesta. Tosiasiallista yhdenvertaisuutta kunnan palveluissa voidaan edistää esimerkiksi vammaisten henkilöiden erityispalveluilla, esteettömyyskartoituksilla ja -toteutuksilla, kokemusasiantuntijoiden tiedon hyödyntämisellä, subventoidulla hinnoittelulla ja tukitoimilla.

4.2 Yhdenvertaisuus

Sosiaalisesti kestävä kunta toimii yhdenvertaisesti. Oikeudenmukainen päätöksenteko ja hyvin toimivat palvelut edistävät asukkaiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa niin yksilökohtaisesti kuin yhteisiinkin asioihin ja kokea olevansa tärkeä osa yhteisöä.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta iästä, kansallisuudesta, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa sitä, että samanlaisessa tapauksessa ihmisiä tulee kohdella samalla tavoin. Samanlainen kohtelu ei kuitenkaan aina takaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ovat erilaiset.

Ymmärrys vammaisten ihmisten yhdenvertaisuudesta määrittää, miten heidän oikeuksiaan edistetään kunnan toiminnassa. Kaikille samanlaiseksi suunniteltu eli universaali toiminta tai palvelu voi lisätä eriarvoisuutta, jos etukäteen ei ole pohdittu, keitä "kaikki" itse asiassa ovat. Positiivisella erityiskohtelulla tietyn ryhmän asemaa ja olosuhteita voidaan parantaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi.

4.3 Osallisuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan osallisuus ja erilaiset osallisuutta lisäävät toimet voidaan jaotella kolmeen osa-alueeseen:

1. Mahdollisuus määritellä, mihin toimintaan tai palveluun osallistuu
2. Mahdollisuus kuulua itselle tärkeisiin ryhmiin ja yhteisöihin sekä vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin ja saada siihen tukea
3. Mahdollisuus osallistua yhdessä tekemiseen, jakamiseen ja yhteisestä hyvästä nauttimiseen.

Vammaisten henkilöiden osallisuus rajoittuu usein siihen, että he ovat toiminnan kohteita eivätkä aktiivisia toimijoita. YK:n vammaissopimuksen mukaisella täysimääräisellä, merkityksellisellä osallisuudella tarkoitetaan vammaisten ihmisten aktiivista toimijuutta ja vastuullisia tehtäviä yhteiskunnassa. Pelkän kuulemisen tai läsnäolon lisäksi vammaisilla on oikeus osallistua

täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnallisista — myös muista kuin vammaispoliittisista — asioista päättämiseen.

Kuntalaisten osallistumisen lähtökohtia ovat monenlaisen vuorovaikutuksen mahdollistaminen sekä viestintä. Viestinnän tulee olla selkeää ja ymmärrettävää, ja siinä tulee huomioida eri asukasryhmien tarpeet.

Tuusulassa kunnan yhteinen osallisuusmalli määrittää, miten kaikkien kuntalaisten osallisuutta edistetään kunnan palveluissa.

Tarjoamme kaikille saavutettavia palveluita. Kaikille saavutettavien palveluiden tuottajana kunnan rooli on huomioida erilaiset asiakasryhmät ja tehdä palveluista käytettäviä, esteettömiä, saavutettavia ja avoimia kaikille kuntalaisille sekä huomioida viestinnässä erilaisille käyttäjäryhmille sopivimmat viestintäkanavat. Kaikille avoimien palveluiden tuottamisen tarkoitus on saada kuntalaiset osalliseksi kunnan toimintaan palveluiden käyttäjinä ja tarjota tasa-arvoiset mahdollisuudet kunnan palveluiden käyttämiseen alueelliset näkökulmat huomioiden.

Ymmärrämme kuntalaisten tarpeita. Tuusulassa ymmärrystä kuntalaisten tarpeista kartutetaan keräämällä tietoa ja palautetta kunnan palveluihin tai kehityshankkeisiin liittyen eri käyttäjäryhmiltä. Ymmärrystä eri kuntalaisryhmien tarpeista ja toiveista kunnan palvelujen suhteen voidaan hyödyntää palvelun kehitystyön kaikissa vaiheissa.

Annamme kuntalaisen tehdä omasta palvelustaan itsensä näköinen. Tuusulassa asiakkaila on aktiivinen rooli kunnan palveluissa. Oman palvelun tekeminen asiakkaiden itsensä näköiseksi tarkoittaa usein arkisia käytännön asioita, jotka toteutuvat kunnan palveluiden työntekijöiden avoimella ja osallistavalla otteella päivittäisessä toiminnassa. Kunnan palveluita käyttävät ihmiset osallistuvat omaa välitöntä palvelukokemustaan koskeviin asioihin. Uudistetussa opetussuunnitelmassa ja varhaiskasvatussuunnitelmassa lasten ja nuorten osallisuus on nostettu keskiöön. Tavoitteena on kehittää yhteinen kuntalaislähtöinen toimintamalli ja "tekemisen tapa" kaikkien kunnan palvelujen tuotannossa.

Suunnittelemme palveluita yhdessä kuntalaisten kanssa. Tuusulassa uusia ja olemassa olevia palveluita tai toimintaa suunnitellaan ja kehitetään yhdessä kuntalaisten kanssa. Suunnitteluprosessissa tärkeää on se, että alussa annetaan tilaa uusille ideoille ja odottamattomillekin avauksille, joita työstetään yhdessä eteenpäin toteutuskelpoisiksi suunnitelmiksi. Lisäksi osallistavissa suunnitteluhankkeissa on erityisen tärkeää huolehtia hankkeeseen liittyvästä viestinnästä kuntalaisille; mitä kunnassa tullaan tekemään, mitä ollaan tekemässä nyt ja miten siihen voi osallistua ja millaisia tuloksia on saatu aikaan. Osallistujat ovat suunnittelun kohteen nykyisiä tai potentiaalisia käyttäjiä.

Teemme päätöksiä yhdessä kuntalaisten kanssa. Tuusulassa päätöksiä tehdään yhdessä kuntalaisten kanssa antamalla asukkaiden päätettäväksi asioita esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin prosessissa. Näin asukkaat saavat päätäntävaltaa heille tärkeissä asioissa.

Otamme kuntalaiset toiminnan toteuttajiksi. Tuusulassa kuntalaiset otetaan toiminnan toteuttajiksi mahdollistamalla kuntalaislähtöisiä ideoita, projekteja ja toimintaa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi kuntalaisten ideoiman tapahtuman järjestämistä yhteistyössä kuntalaisten kanssa tai edellytysten luomista, jotta kuntalaiset pystyvät toteuttamaan ideansa itsenäisesti. Tarkoitus on, että asukkaat voivat itse järjestää heitä kiinnostavaa tai heille tärkeää toimintaa, ja kunta antaa heille toteutukseen tarvittavan tuen. Erottuvien kuntalaislähtöisten ideoiden avulla Tuusula voi kehittää identiteettiään sekä vetovoimatekijöitään kuntana.

4.4 Vaikuttaminen

Vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnassa on kuntalain 28 §:n mukaan asetettava vammaisneuvosto. Neuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Tuusulan vammaisneuvoston perustamisesta päätettiin syksyllä 1989, ja se aloitti toimintansa seuraavana vuonna. Neuvosto on lakisääteinen, kunnanhallituksen nimeämä Tuusulan kunnan ja sen alueella toimivien vammaisjärjestöjen sekä vammaisten ihmisten ja heidän omaistensa yhteistyöelin, jonka avulla varmistetaan vammaisten ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet kunnan päätöksentekoon. Vammaisneuvosto on puolueeton ja riippumaton, eikä aja yksittäisen vammaisjärjestön asioita.

Vammaisneuvosto vaikuttaa vammaisten kuntalaisten elinoloihin ja hyvinvointiin liittyvien palveluiden ja toimintojen suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen. Neuvostolla on seuraavanlaisia toimintamuotoja ja tavoitteita:

- Edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaista osallistumista yhteiskunnan eri toimintoihin
- Edistää Tuusulan kunnan, vammaisten ihmisten ja vammaisjärjestöjen välistä yhteistyötä
- Pitää yhteyttä vammaisiin ihmisiin ja heitä edustaviin järjestöihin
- Seuraa kunnallishallinnon toimintaa ja päätöksentekoa vammaisten kannalta
- Seuraa vammaisille tarkoitettujen palveluiden ja tukitoimien kehitystä Tuusulan kunnan alueella

- Vaikuttaa asuin- ja elinympäristön suunnitteluun ja toteutukseen siten, että julkisissa tiloissa ja asumisen ratkaisuissa huomioidaan esteettömyys sekä erityisesti vammaisten henkilöiden tarpeet
- Tekee aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja vammaisia koskevissa asioissa
- Seuraa päätösten toimeenpanoa
- Tiedottaa vammaisia koskevista asioista ja edistää esteetöntä tiedonsaantia
- Seuraa hyvinvointialueen asioiden valmistelua ja päätöksentekoa
- Pitää yhteyttä hyvinvointialueen vammaisneuvostoon
- Hoitaa muut vammaisneuvoston toimialaan kuuluvat ja kunnanhallituksen määräämät tehtävät

5 Peruspalvelut

Vammaisen kuntalaisen palvelut järjestetään ensisijaisesti esimerkiksi varhaiskasvatuslain, perusopetuslain, sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain tai muun yleislain perusteella. Palveluiden järjestämisestä vastaavat hyvinvointialue ja kunnat.

5.1 Varhaiskasvatus, perusopetus ja jatko-opinnot

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Koti on lapsen tärkein ensimmäinen elämänpiiri. Eri toimijoiden tarjoama varhaiskasvatus (perhekeskukset, kerhot, päivähoito ja esiopetus) muodostavat kodin rinnalla lapsen kehitysympäristön.

Tuetussa varhaiskasvatuksessa vastataan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja autetaan lasta tarvittavin tukitoimin. Tehostetun/erityisen tuen tarpeen syitä voivat olla esim. puhehäiriöt, fyysiset vammat tai sairaudet, sekä tunne-elämän vaikeudet. Tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja se voi liittyä normaaliin kehitykseen. Tarpeen saattavat huomata vanhemmat, päivähoidon työntekijät tai neuvolan työntekijät. Tavoitteena on huomata tuen tarve mahdollisimman varhain ja ennaltaehkäistä muita mahdollisia ongelmia.

Tuettu varhaiskasvatus on osa varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmää. Tuusulassa tehostetun/erityisen tuen tarpeessa olevat lapset sijoitetaan varhaiskasvatuksen piiriin vanhempien toiveita kuunnellen. Hoitopaikka, joka voi olla perhepäivähoito tai päiväkotitoi, on yleensä lapsen omassa lähiympäristössä ja lapsen tarvitsema tuki järjestetään sinne.

Tuetun varhaiskasvatuksen tavoitteena on vaikuttaa oppimisympäristöön siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus kasvaa, kehittyä ja oppia yhteisessä ympäristössä. Keskeistä on myönteinen asenne ja rakentava yhteistyö niin varhaiskasvatuspalveluiden sisällä, lasten vanhempien kanssa kuin muidenkin yhteistyötahojen kanssa. Lisäksi vahvistetaan suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksen arjen kuntouttavia elementtejä, joita ovat esim. jäsennetty päivärytmi, hyvä vuorovaikutus, lapsen oman toiminnan ohjaus ja ryhmätoiminta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat suunnittelevat yhdessä vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa lapsen kehitystä tukevaa ja kuntouttavaa arkea.

Tarvittaessa päiväkodin lapsiryhmää voidaan pienentää tai ryhmään voidaan palkata henkilökohtainen avustaja tai ryhmäavustaja. Tehostettua/erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan yhteistyössä vanhempien ja kuntouttavien tahojen kanssa toiminta- ja ohjaussuunnitelma (TOS).

Vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan yhteistyökumppaneina ovat tarvittaessa lastenneuvolan terveydenhoitajat, puheterapeutit, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, psykologit, kasvatusta ja perheneuvolan työntekijät, sosiaalityöntekijät sekä vammaispalvelun työntekijät.

Esi- ja perusopetus

Tuusulan opetuspalveluiden tavoitteena on tarjota korkealaatuista, yleissivistävää opetusta, edistää elinikäistä oppimista ja tukea koteja kasvatustyössä. Opetustyö perustuu perusopetuslakiin ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Perusopetuslain mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden oppimista, kasvua ja kehitystä.

Tukea tarvitsevien lasten esiopetus toteutetaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioon ottaen joko lapsen lähipäiväkodin esiopetusryhmässä tai koulun yhteydessä olevassa esiopetusryhmässä.

Tukea tarvitsevan oppilaan opetus järjestetään opetustoimen osoittamassa asuin ympäristön lähikoulussa tai oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen lähimässä koulussa. Kouluissa on saatavilla ryhmäkohtaisesti ja oppilaskohtaisesti toteutettuja tukitoimia. Tukitoimia toteutetaan yleisopetuksen ryhmässä tai oppilaan edun niin vaatiessa erityisopetuksen luokalla. Tarvittaessa tuki suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa opiskeluhoitotyössä.

Tukea tarvitsevien oppilaiden esi- ja perusopetuksen järjestämisessä huomioidaan oppilaan opetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset yksilölliset apuväline-, avustus- ja tukipalvelut. Opetuksen järjestämisen tueksi käytetään kunnan omien palveluiden lisäksi valtion ohjaavien koulujen tarjoamia materiaalipalveluja, ohjauskäyntejä oppilaan omaan kouluun ja oppilaan tukijaksoja ko. kouluissa.

Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta. Ohjaustoiminnan tarkoituksena on tukea oppilaan onnistumista perusopetuksen eri vaiheissa, vahvistaa opiskelutaitoja ja itseohjaavuutta sekä kehittää oppilaan valmiuksia tehdä opintoja koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Opinto-ohjaaja ohjaa jokaista perusopetuksen päättävää oppilasta henkilökohtaisesti hakeutumaan juuri hänen kykyjään, taipumuksiaan ja kiinnostuksensa kohteisiin vastaaviin jatko-opintoihin.

Ohjaustoiminta ja siinä tehtävä moniammatillinen verkostoyhteistyö korostuu erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden siirtyessä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Päättövaiheen ohjauksessa on tärkeää tuoda esille oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvittää oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen.

Vaativa erityisopetus on kunnassa keskitetty Rykmentinpuiston kouluun, joka avautui elokuussa 2025. Koulu tarjoaa myös ohjauksellista tukea kunnan muille kouluille.

Aamu- ja iltapäivähoito sekä loma-ajan hoito

Hyvinvointialue järjestää ja kunnat tuottavat alueellaan kehitysvammalain tai vammaispalvelulain tarkoittamille lapsille heidän tarvettaan vastaavaa aamu- ja iltapäivähoitoa perusopetuksen toimintapäivinä sekä loma-ajan hoitoa. Kehitysvammaisten iltapäivähoito perustuu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä kanssa laadittuun palvelusopimukseen ja erityishuolto-ohjelmaan (EHO). Kehitysvammaisen oppilaan erityishuollon saamisen tarve arvioidaan tapauskohtaisesti oppilaan sairauden tai vamman perusteella.

Iltapäivähoito tarjoaa laadukasta, yksilöllistä, turvallista, monipuolista sekä sosiaalista vuorovai-
kutusta edistävää toimintaa erityisluokkien lapsille ja nuorille. Kesäloman aikana järjestetään tarvittaessa kokopäivähoito niille oppilaille, joilla ei ole mahdollisuutta viettää lomaa per-
heidensä kanssa.

Iltapäivähoidon järjestämisessä peruspalvelut ovat ensisijainen järjestämismuoto, ja erityis-
huoltona/vammaispalvelun perusteella myönnetty palvelut toissijaiset. Lapsen tuen tarpeen
niin edellyttäessä kehitysvammaisten palvelut toteutetaan kehitysvammaisten erityishuollosta
annetun lain mukaisesti.

Jatko-opinnot

Pääkaupunkiseudulla jatko-opintojen tarjonta esimerkiksi lukiossa tai ammattioppilaitoksessa
on kattava.

TELMA-koulutus

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus eli TELMA-koulutus on tarkoitettu eri-
tyistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle, jolla ei sairauden tai vamman vuoksi ole mahdollisuutta
siirtyä peruskoulun jälkeiseen tutkintotavoitteiseen koulutukseen.

TELMA-koulutukseen haetaan vaativan erityisen tuen haussa. Koulutus on osa opiskelijan ko-
konaiskuntoutusta, ja se toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä opiskelijan lähiverkoston
sekä kuntoutuspalvelujen kanssa. Opetus suunnitellaan opiskelijan henkilökohtaisten tavoittei-
den ja valmiuksien mukaan. Tavoitteena on, että opiskelija selviytyy jokapäiväisessä elämässä
mahdollisimman itsenäisesti, kehittää omatoimisuuttaan, tutustuu työelämään ja löytää itsel-
leen sopivan muodon osallistua siihen sekä kehittää työhön ja ammattiin suuntautunutta toi-
mintakykyään. Tuusulan lähiseudulla TELMA-koulutusta tarjoavat ammattiopistot Live, Luovi ja
Spesia.

TUVA-koulutus

TUVA- eli tutkintokoulutukseen valmentava koulutus yhdistää aiemmat perusopetuksen lisä-
opetuksen, lukioon valmistavan koulutuksen ja tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuk-
sen). TUVA-koulutus voi olla osa oppivelvollisen, eli alle 18-vuotiaan, koulutuspolkua. Perus-
opetuksen suorittanut nuori voi hakea TUVA-koulutukseen, jos hän tarvitsee aikaa jatko-opin-
tojen ja uravalinnan suhteen, tai jos hän haluaa parantaa opiskeluvalmiuksiaan.

TUVA-koulutuksen yleinen tavoite on, että opiskelija saavuttaa lukiokoulutuksen tai ammatilli-
sen koulutuksen edellyttämät opiskeluvalmiudet. Opiskeluvalmiuksilla voidaan tarkoittaa esi-
merkiksi soveltuvia opiskelutaitoja tai elämänhallinnan taitoja.

TUVA-koulutuksen laajuus on 38 viikkoa ja suoritus aika enintään yksi vuosi. Jokaiselle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Opiskelijalla on oikeus saada erityistä tukea osana TUVA-koulutusta. Opiskelijoilla on käytössä myös opiskeluhoollon palvelut. Tuusulan lähiympäristössä TUVA-koulutusta tarjoaa esimerkiksi Keuda.

Ammatilliset oppilaitokset ja erityisoppilaitokset

Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa ammattikoulussa, oppisopimuskoulutuksessa tai työvoimakoulutuksessa. Tuusulan lähiympäristössä ammatillista koulutusta tarjoaa esimerkiksi Keuda. Ammatillisen koulutuksen opiskelijalla on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ja ohjausta opintoihinsa ja hyvinvointiinsa oppilaitoksen opettajilta, opinto-ohjaajalta, ammatilliselta ohjaajalta ja erityisopettajalta, sekä opiskeluhoollon kuraattorilta, psykologilta ja terveydenhoitajalta. Opiskelijalle laaditaan opintojen alussa henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), johon kirjataan opiskelijan kanssa sovitut oppimisen ohjaus- ja tukitoimet.

Ammatilliset erityisoppilaitokset tarjoavat vaatimaan erityiseen tukeen oikeutetuille henkilöille valmentavaa ja tutkintotavoitteista koulutusta. Ammatillista erityisopetusta järjestetään ammatillisten erityisoppilaitosten lisäksi yleisissä ammattioppilaitoksissa. Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat opinnoissa ja työllistymisessä erityistä tukea. Tuen tarpeen perusteena voivat olla esimerkiksi oppimisen ja sosiaalisen toiminnan vaikeudet sekä psyykkiset ja fyysiset sairaudet. Ammatillisiin erityisoppilaitoksiin voi hakea jatkuvassa haussa ympäri vuoden tai kevään yhteishaussa. Tuusulan lähiympäristössä ammatillisia erityisoppilaitoksia ovat esimerkiksi Live, Luovi ja Spesia.

Lukio-opiskelu

Opiskelijahuollon järjestämisestä säädetään lukiolaissa. Siinä määritellään koulutuksen järjestäjän velvollisuus kodin ja oppilaitoksen väliseen yhteistyötyöhön sekä opiskelijahuollon järjestämiseen. Vuonna 2013 eduskunta hyväksyi oppilas- ja opiskeluhoollotlain, jossa määriteltiin opiskelijahuoltoon liittyvistä palveluista.

Erityisopettajan tehtäviin kuuluu mm. oppimisvaikeuksissa olevien opiskelijoiden ohjaus (oppimissuunnitelmat), LUKI-testaukset ja konsultointi. Erityisen tuen tarkoituksena on tuottaa kaikilla lukiolaisille tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukio-opintonsa. Opiskelijan tarvitsema erityinen tuki suunnitellaan moniammatillisena yhteistyönä opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa. Opiskeluterveydenhoollosta vastaavat terveydenhoitaja ja koululääkäri. Koulupsykologi ja/tai kuraattori antaa yksilöllistä asiantuntija-apua opiskelijoille. Tarvittaessa opiskelijaa ohjataan muihin asiantuntijapalveluihin.

5.2 Kulttuuripalvelut

Tuusulan kunnan kulttuuripalveluihin kuuluvat kulttuurin lisäksi museo, kirjasto, Tuusulan opisto ja Kuvataidekoulu. Kulttuuripalvelut mahdollistavat vammaisten henkilöiden osallisuuden kulttuuritoiminnassa sekä käyttäjinä että tuottajina. Kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintö -kasvatusta tuetaan varhaiskasvatuksen, opetuksen ja toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmien avulla.

Kulttuuri- ja museopalvelut

Tuusulassa kulttuuri on osa lasten arkea. Kulttuuripalvelut tuottavat tapahtumia ja palveluja lapsiperheille ja tukee koulujen ja varhaiskasvatuksen taidekasvatustyötä. Lastenkulttuurityöhön osallistuvat kulttuuri, kirjastot, museot sekä taiteen perusopetuksen oppilaitokset. Lasten kulttuuripainotteiset kesäleirit järjestetään kesäkuussa ja kahdesti vuodessa on lastenkulttuuri-tapahtuma Skidiviikot. Tuusulassa toteutetaan kulttuurikasvatussuunnitelmia laajasti. Varhaiskasvatuksen Taika Kultsun, perusopetuksen Kultsun ja toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmien toteutuksen myötä jokainen tuusulalainen lapsi ja nuori pääsee osalliseksi kulttuurista.

Tuusulan kunnan museokohteet toimivat kulttuurihistoriallisissa rakennuksissa eivätkä ne ole esteettömiä. Museoissa on tarjolla selkokieliä ja kuvatulkattuja opastuksia. Opaskoirat ovat tervetulleita museoihin. Avustajalta ei peritä osallistumismaksua museovierailuissa.

Kulttuuripalvelut koordinoivat Tuusulan kunnan kulttuuri- ja taideavustusten hakua. Avustukset ovat haettavissa vuosittain tammikuussa. Kerta-avustuksia voi hakea vuoden ympäri.

Tuusulan opisto

Tuusulan Opisto tarjoaa kaikille avointa opetusta. Opetus on yleissivistävää eikä tutkintotavoitteista. Opintoja järjestetään elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta edistämällä yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisopisto-opinnot perustuvat ihmisen omaan haluun oppia ja kehittyä. Kaikkien ihmisten osallistumista opetustarjonnassa oleviin opintoihin tuetaan.

Opiston päätoimipisteen sisätilat ovat esteettömät. Oppimisympäristöt ovat melko hyvin saavutettavissa ja ne mukautuvat osittain käyttäjien tarpeisiin. Tieto- ja viestintätekniset välineet sekä opetuslaitteet ovat ajanmukaiset, mutta niissä on vähän vammaisten ihmisten tai muiden erityisryhmien erityisvälineistöä.

Opetuksesta pyritään tekemään myös sosiaalisesti esteetöntä mm. opetuksen kohtuullisin hinnoin. Parannetaan entisestään vammaisten ihmisten ja erilaisten oppijoiden pääsemistä mukaan opetukseen. Pääasiallisesti erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ovat mukana eriytymättömissä ryhmissä. Kurssitarjonnassa on mukana myös vammaisille ihmisille erityisen hyvin soveltuvia opintoja.

Kirjasto ja kirjaston kotipalvelu

Tuusulassa on pääkirjasto, kirjastoauto sekä Jokelan, Kellokosken lähikirjastot. Tuusulan, Järvenpään, Keravan ja Mäntsälän kirjastoista muodostuu Keski-Uudenmaan kirjastoverkko eli Kirkes. Kirjastoissa huomioidaan erilaisten aineistojen käytettävyys (mm. äänikirjat, isotekstiset ja selkokirjat).

Kirjaston kotipalvelulla tarkoitetaan kirjastopalveluiden tuottamista asiakkaille kotiin. Kotipalvelu on tarkoitettu liikuntaesteisille tuusulalaisille, jotka eivät vammaan, sairauden tai korkean iän vuoksi voi itse asioida kirjastossa. Palvelulla pyritään turvaamaan kaikille kuntalaisille tasapuolinen mahdollisuus käyttää kirjaston palveluja. Kirjaston kotipalvelu on maksutonta, henkilökohtaista ja asiakaslähtöistä. Kotipalvelun asiakkaat voivat lainata aineistoa kaikista Kirkes-kirjastoista, eli Tuusulan, Keravan, Järvenpään ja Mäntsälän kirjastoista. Lainattavissa on mm. kirjoja, lehtiä, musiikkia, äänikirjoja ja videoita.

5.3 Vapaa-aikapalvelut

Nuorisopalvelut

Tuusulan nuorisopalvelut järjestää avointa talotoimintaa viidellä nuorisotilalla. Yksikkö tekee myös koulunuorisotyötä ja jalkautuu lasten ja nuorten pariin tapahtumissa ja paikoissa, joissa lapset ja nuoret kokoontuvat.

Nuorisotyössä korostuu ennaltaehkäisevä ja nuorten elämää tukeva työote. Nuorisotyötä tehdään verkostoissa. Työ on moniammatillista yhteistyötä ja tiedon jakamista koulujen, seurakunnan, järjestöjen, poliisin, sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden kanssa.

Yksikön tavoitteena on tulevaisuudessa lisätä erityisnuorisotyötä ja erityisnuorisotyön osaamista toiminnassaan. Erityisnuorisotyö on nuorisotyön muoto, joka keskittyy tukemaan ja auttamaan niitä nuoria, joilla on elämässään erityisiä haasteita tai jotka ovat syystä tai toisesta vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta.

Liikuntapalvelut

Tuusulan liikuntapalvelut järjestää ja tukee ohjattua ja omatoimista liikuntaa erityisryhmiin kuuluville lapsille ja nuorille. Erityisliikuntaa ja harrastustoimintaa järjestävät usein paikalliset ja alueelliset yhdistykset ja toiminnan kehittämisessä tehdään kuntayhteistyötä.

Uimahallin tilat ja ympäristö on tärkeä liikuntapalveluiden mahdollistaja. Uimahallin peruskorjauksen yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota yhdenvertaisuus- ja saavutettavuus asioihin. Halliin teetetään laaja esteettömyyttä korostava opastesuunnitelma ja yhdenvertaisuutta palveluissa ja toiminnassa kehitetään osana hallin peruskorjausta. Palveluiden nykytilaa kartoitetaan ja parannetaan yhdessä toimijoiden kanssa.

Liikuntapaikkojen suunnittelu- ja kunnostustyön yksi tärkeä tavoite on mahdollistaa yhdenvertainen pääsy mahdollisimman monelle kohderyhmälle.

6 Erityispalvelut

Hyvinvointialueiden järjestämisvastuuseen kuuluu velvollisuus huolehtia siitä, että alueella on saatavissa sekä ensisijaisen että toissijaisen lainsäädännön mukaisia palveluita yhdenvertaisesti asukkaiden tarpeiden mukaan.

6.1 Keski-Uudenmaan hyvinvointialue

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen vammaispalvelut vastaa vammaispalvelulain mukaisten palveluiden järjestämisestä henkilöille, joilla on pitkäaikainen tai pysyvä vamma tai sairaus. Keusoten ensimmäinen vammaisten hyvinvointisuunnitelma on laadittu vuosille 2023–2025. Suunnitelman tavoitteina on yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja itsenäisen elämän mahdollistaminen, tietopohjan ja tietoisuuden lisääminen, esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistaminen sekä liikkumisen ja monipuolisen harrastustoiminnan mahdollistaminen.

Alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet 2020-2025 →	TAVOITE 1	TAVOITE 2	TAVOITE 3	TAVOITE 4	TAVOITE 5	TAVOITE 6	TAVOITE 7
Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelman tavoitteet:	Sairastavuus vähenee	Liikunta lisääntyy liikumat tomien ja vähän liik kuvien keskuu dessa	Ylipainoisten ja lihavien määrä laskee	Yksinäisyyden kokemus vähenee	Sähköi nen oma hoito ja asioin ti hyvin voinnin ja tervey den edis tämises sä lisään tyy	Mielenter veyson gelmien määrä vähenee	Päihtei den (niko tiinituot teet, alkoholi, huumeet) käyttö vähenee
Yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja itsenäisen elämän mahdollistaminen	●	●	●	●	●	●	●
Tietopohjan ja tietoisuuden lisääminen	●	●	●	●	●	●	●
Esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistaminen	●	●	●	●	●	●	●
Liikkumisen ja monipuolisen harrastustoi minnan mahdollistaminen	●	●	●	●	●	●	●

Vammaispalvelujen neuvonta ja ohjaus auttaa kuntalaisia vammaispalveluihin liittyvissä asioissa, palveluntarpeen kartoittamisessa ja toimintakyvyn arvioinnissa. Mahdollisista myönnettävistä tukitoimista ja palveluista laaditaan asiakkaalle yksilöllinen palvelusuunnitelma.

6.2 Vammaispalvelulaki

Tammikuussa 2025 voimaan tulleeseen vammaispalvelulakiin sisältyvät säännökset vammaisille henkilöille järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista. Vammaispalvelulakia sovelletaan erityispalveluiden järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen vuoksi välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Tavanomaista elämää määrittävät paitsi yhteiskunnan arvot ja toimintatavat, myös vammaispalvelulain tavoitteet

1. toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa;
2. ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen toteutumista yhteiskunnassa;
3. tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista, sekä
4. turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Oikeus erityispalvelun saamiseen ei perustu ainoastaan diagnoosiin, vaan vamman tai sairauden yhdessä yhteiskunnallisten esteiden kanssa aiheuttamaan toimintarajoitteeseen ja siitä johtuvaan yksilölliseen avun tai tuen tarpeeseen. Toimintarajoitteen tulee olla pitkäaikainen ja

pysyvä: leikkauksesta toipuvan väliaikainen toimintarajoite ei oikeuta vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin, sen sijaan etenevään ja parantumattomaan sairauteen sairastuneella on oikeus saada viipymättä tarvittavia palveluita.

Vammaispalvelulaki on toissijainen suhteessa yleislakeihin: sen perusteella järjestetään vammaiselle henkilölle palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä.

Vammaispalvelulaissa määritettyjä palveluita ja tukitoimia vammaiselle henkilölle ovat esimerkiksi

- henkilökohtainen apu päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun sekä vuorovaikutukseen, vapaa-ajan toimintoihin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen
- valmennus itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opetteluun ja elämän muutostilanteisiin, mm. viittomakielen opetus ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus
- tuettu päätöksenteko, jonka avulla vammaisen henkilö voi itse tehdä omaa elämäänsä koskevia merkittäviä päätöksiä
- asumisen tuki, jolla mahdollistetaan vammaisen henkilön mahdollisimman itsenäinen asuminen
- liikkumisen tuki työ- ja opiskelumatkoihin tai muun tavanomaisen elämän matkoihin

Vammaispalvelulakia voidaan soveltaa yleislakien kanssa myös rinnakkain: jos yleispalvelu, esimerkiksi perusopetus, ei riitä vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin, sitä on mahdollista täydentää vammaispalvelulain perusteella myönnettyllä palvelulla. Kaikkien toimintarajoitteiden osalta tulee yhdenvertaisesti arvioida yksilöllinen avun, tuen ja huolenpidon tarve, yleisten palveluiden sopivuus sekä henkilön oikeus saada palveluita vammaispalvelulain perusteella. Lisäksi kehitysvammaisissa säädetään itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta, perusoikeuksien rajoittamisesta sekä tahdosta riippumattomasta erityishuollosta.

7 Konkreettisia toimenpiteitä

Kunnan yhteiset tavoitteet

Kuntatasoisesti tunnistettiin, että vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelman toimenpiteet ja tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimenpiteet ovat osin samansisältöiset. Laadittuja toimenpiteitä tarkennetaan tarvittaessa uuden kuntastrategian ja kunnan hyvinvointisuunnitelman myötä.

Kunnan yhteiset toimenpiteet vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelmaan:

Toimenpide	Vastuutaho	Aikataulu, alkaen	Mittarit	Resurssit
Myönnämme vuosittain Tuusulan vuoden vammaisten hyvinvoinnin edistäjä – tunnustuksen.	Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta	Jatkuva, alkaen 2026	Tunnustus on myönnetty vuosittain.	Ei talousarviovai- kutusta

Hankimme keskeisiin kunnan palvelupisteisiin ja Tuusinfon toimipisteisiin induktiosilmukat kuulovammaisten palvelun parantamiseksi	Osallisuustyö Tilapalvelut	Jatkuva, alkaen 2025	Induktiosilmukat on hankittu ja ne ovat käytössä.	Talousarviovaikutuksia
Hyväksymme ja otamme käyttöön Eurooppalaisen tasa-arvon peruskirjan.	Johtoryhmä	2026	Hyväksymisajan kohta	Ei talousarviovaikutusta
Kaikki toimipisteemme julistetaan Syrjinnästä vapaa -alueiksi (Oikeusministeriö).	Kaikki toimialueet	2025	Toteutuneet julkistukset	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Järjestämme henkilöstölle tasa-arvo- ja - yhdenvertaisuuskoulutuksia. Kannustamme henkilöstöä suorittamaan julkishallinnon yhteisen oppimisympäristön verkkokoulutuksen yhdenvertaisuudesta kunnan toiminnassa.	Kaikki toimialueet	2025	Järjestetyt koulutukset ja osallistujamäärä Koulutussuoritukset toimialueittain	Koulutusmääräraha Ei edellytä lisäpanostuksia.
Varmistamme suunnittelun ja peruskorjauksen yhteydessä tilojen esteettömyyden ja saavutettavuuden.	Kasvu ja ympäristö, Tilapalvelut, Kaikki toimialueet	2025	Esteettömyysasiantuntijan hyödyntäminen valmisteluvaiheessa	Esteettömyysasiantuntijan hyödyntäminen eri toimeksiannoissa

Huomioimme tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä siihen liittyvät muut asiakirjat kunnan uusien työntekijöiden, luottamushenkilöiden ja vapaaehtoisten perehdytyksessä.	Kaikki toimialueet	2025	Toteutuneet perehdytykset	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Huomioimme turvallisemman tilan periaatteet kunnan työntekijöiden, luottamushenkilöiden ja vapaaehtoisten perehdytyksessä.	Kaikki toimialueet	2025	Toteutuneet perehdytykset	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Koulutamme eri toimialueiden henkilöstöstä häirintäyhdyshenkilöitä ja perehdytämme henkilöstöä mahdollisissa häirintätilanteissa toimimisesta.	Kaikki toimialueet	2025	Toteutuneet koulutukset ja perehdytykset	Koulutusmääräraha

Kunnan johto

Kunnan johdon toimialueella määritellyt toimenpiteet:

Toimenpide	Vastuutaho	Aikataulu, alkaen	Mittarit	Resurssit
Kokoamme tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteot kunnan verkkosivuille.	Kunnanjohto, viestintä	2025	Viestinnän toteutus	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Juhlistamme Ihmisoikeuksien päivää (10.12.).	Kunnanjohto (osallisuus), kaikki toimialueet	2025	Viestintä ja toteutus	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Perehdytämme kunnan ja sidos-	Kunnanjohto (osallisuus)	2025	Tehdyt toimenpiteet	Ei edellytä lisäpanostuksia.

ryhmien toimintaan osallistuvia turvallisemman tilan periaatteista (esim. harrastustoiminta).				
Osallistamme asukkaita laajasti (esim. nuoriso, maahanmuuttajat, ruotsinkieliset, romanit ja työttömät) tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön.	Kunnanjohto (osallisuus), maahanmuutto- ja työllisyyspalvelut, nuorten aikuisten palvelut	2025	Tehdyt toimenpiteet	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Kunnan seuraa-vaan asukastutkimukseen lisätään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevia kysymyksiä.	Kunnanjohto (osallisuus ja asiakkuudet)	2025	Kysymykset lisätty tutkimukseen	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Lisäämme digitu-kea sekä asiointilaitteiden ja –tuen määrää.	Kunnanjohto (Tuusinfo), sivistys (opisto ja kirjasto)	2025	Digituen ja asiointilaitteiden ja –tuen määrä verrattuna aiempaan	Laitehankinnat
Tarjoamme henkilöstölle saavutettavuuteen liittyvää koulutusta ja ohjeistusta.	Kunnanjohto, viestintä	2025	Vähintään yksi koulutus + tallenne vuodessa	Koulutusmääräraha Ohjeistus ei edellytä lisäpanostuksia.
Käytämme viestinnässä selkeää yleiskieltä ja koulutamme henkilöstöämme siihen.	Kunnanjohto, viestintä	2025	Vähintään yksi koulutus + tallenne vuodessa	Koulutusmääräraha (Kotus, Selkokeskus tms.)
Huomioimme uudessa turvallisuussuunnitelmassa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmat.	Kunnanjohto, turvallisuuspalvelut	2025	Turvallisuussuunnitelmassa käsitellään tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmia.	Ei edellytä lisäpanostuksia
Lisäämme turvallisuussuunnitelman tavoitteiden	Kunnanjohto,	2025	Taustamuuttujia on lisätty ja tuloksia on analysoitu	Ei edellytä lisäpanostuksia

seuraamista varten tehtävään turvallisuuskyseleyn erilaisia taustamuuttujia, jotta voidaan selvittää turvallisuustilannetta eri ihmisryhmien osalta. Tämän avulla varmistamme, että työtä johdetaan tiedolla.	turvallisuuspalvelut		eri ihmisryhmien mukaan.	
---	----------------------	--	--------------------------	--

Sivistys

Sivistyksen toimialueella määritellyt toimenpiteet:

Toimenpide	Vastuutaho	Aikataulu, alkaen	Mittarit	Resurssit
Rykmentinpuiston koulun toimintakulttuurissa vaativan erityisopetuksen huomioiminen	Koulujen rehtorit, hallinto	Syksy 2025	Kyselyt	Toteutettavissa nykyisellä resursilla
Vaativan erityisopetuksen luokkien (2 luokkaa) sijoittaminen Jokelan alueelle	Koulujen rehtorit, hallinto	Syksy 2025	Jokelan alueelle siirtyneiden oppilaiden määrä Kyselyt	Toteutettavissa nykyisellä resursilla
Uimahallin peruskorjauksen yhteydessä teetetään laaja esteettömyyttä korostava opastesuunnitelma. Kuntatasoinen opastekonsepti laaditaan. Yhdenvertaisuutta lisätään palveluissa.	Uimahallin esimies, Vapaa-aikapalvelut Tilapalvelut	2025	Opastesuunnitelma ja kuntatasoinen opastekonsepti valmistuvat Uimahallin asiakastytyväisyyskysely: Parantuneet yhdenvertaiset palvelut	Nykyinen resurssi, asiantuntijakoulutusta

Kasvu- ja ympäristö

Kasvun ja ympäristön toimialueella määritellyt toimenpiteet:

Toimenpide	Vastuutaho	Aikataulu, alkaen	Mittarit	Resurssit
------------	------------	-------------------	----------	-----------

Esteettömyyden perustaso edelleen käyttöön yleisillä alueilla ja rakennuksissa uusilla alueilla ja uusissa rakennuksissa	Koko toimialue	2025		Toteutettavissa nykyisellä resursilla
Vammaisten tarpeiden viestintä HSL:lle osana HSL-yhteistyötä	Liikenneinsinööri	2025		Toteutettavissa nykyisellä resursilla
Mahdolliset täydentävät toimet Moniosta	Tilapalvelut	2025		Toteutettavissa nykyisellä resursilla

Yhteiset palvelut

Yhteisissä palveluissa tunnistettiin, että vammaisten hyvinvointisuunnitelman toimenpiteet ja tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimenpiteet ovat samansisältöiset.

Yhteisten palveluiden toimialueella määritellyt toimenpiteet:

Toimenpide	Vastuutaho	Aikataulu, alkaen	Mittarit	Resurssit
Tilastotietoa kunnan toiminnasta on saatavilla demografisten muuttujien (esim. sukupuoli, ikäjakauma, kieli-syys) näkökulmista.	Kehittäminen	2025	Tilastotuotteissa on huomioitu muuttujat, mikäli se on lähdeaineistosta mahdollista.	Ei edellytä lisäpanostuksia.
Parannamme palveluiden saatavuutta keskittämällä digitaalisen asiointin alustan palveluvalikoi-maa kasvattamalla.	Tietohallinto (Digitaalisten palvelujen kehittämis-päällikkö vastaa tuoteomistuksesta ja kehittämisprosessista.)	2025	Sähköisen asiointin mahdollisuu-det ovat kasva-neet talousarvi-oon kirjattujen ta-voitteiden mukai-sesti.	Huomioitu talous-arvioesityksessä.

8 Seuranta ja arviointi

Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelmaan kirjattujen konkreettisten toimenpiteiden aikataulutuksesta, toteutuksesta ja seurannasta vastaavat toimialueet itsenäisesti. Vammais-neuvosto seuraa toimenpiteiden toteutumista.

Vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelman sisältö, mukaan lukien lisämateriaali, toimii ohjaavana työkaluna yhdenvertaisemman, kaikille sopivan kunnan kehittämisessä. Tuusulan

hyvinvointisuunnitelman 2026–2029 tavoitteissa huomioidaan eri asukasryhmät, eikä erillisiä hyvinvointisuunnitelmia laadita. Hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden edistyminen raportoidaan kahdesti vuoden aikana, puolivuositain ja tilinpäätösraportoinnin yhteydessä.

Vammaisten ihmisten oikeuksien ja osallisuuden edistämiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan kunnan ohella kuntalaisia, järjestöjä, hyvinvointialuetta ja kuntayhtymiä, oppilaitoksia ja muita keskeisiä yhteistyökumppaneita. Yhdenvertaisuuden kokemus muodostuu kunnan toimijoiden, yhteistyökumppaneiden ja kuntalaisten välisessä vuorovaikutuksessa. Jokaisen on osattava sekä tunnistaa syrjinnän eri muotoja ja yhdenvertaisuutta haastavia tilanteita että puuttua asiaan rakentavalla tavalla havaitessaan syrjintää tai epäasiallista kohtelua.

"Vammaisista ihmisistä ja heidän asioistaan on tiedotettava tehokkaasti.

Oikean tiedon jakaminen vammaisista ja heidän elämästään poistaa

vääriä ennakkoluuloja ja pelkoja vammaisia kohtaan. Yhteisen

toimintaympäristömme tulee olla sellainen, että jokainen voi

osallistua toimintaan tasa-arvoisesti kaikilla elämän osa-alueilla.

Tällaista ympäristöä kutsutaan saavutettavaksi. Saavutettavuus syntyy,

kun poistamme ympäristöstämme mahdollisimman monet liikkumisen,

näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen esteet."

(YK:n yleissopimus 2006, art 9)

Lähteitä ja lisätietoa

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista	Finlex: ajantasainen lainsäädäntö
YK:n vammaissopimus käyttöön! -käsikirja	Invalidiliiton käsikirja YK:n vammaissopimuksen juurruttamiseksi vammaisjärjestön paikallisyhdistysten jäsenistön käyttöön ja sitä kautta suuren yleisön tietoisuuteen.
YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2023-2027	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu toimenpiteistä, joilla vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa edistetään eri hallinnonaloilla toisella toimintaohjelmakaudella 2020–2023.
Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030	Euroopan unionin vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva strategia 2021–2030
Vammaisuus ja lapsen oikeudet 2021	Lapsiasiavaltuutetun julkaisu siitä, miten vammaan kanssa elävien lasten oikeudet yhteiskunnassamme toteutuvat ja miten niitä voitaisiin entistä paremmin edistää.
Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE	YK:n yleissopimuksen valtiollisen koordinaatiojärjestelmän sivusto
VANEn kirje kunnille vammaisten henkilöiden osallistamisesta kunnalliseen päätöksentekoon	Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANEn kirje kunnille vammaisten henkilöiden osallistamisesta kunnalliseen päätöksentekoon
Vammaisfoorumin koulukyselyn tulokset 2021	Ihmisoikeuskeskuksen ja Vammaisfoorumin kyselyraportti kouluarjesta perusopetuksessa olevien vammaisten lasten huoltajien näkökulmasta.
Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta - Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa 2023	Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANEn tilaama ja Helsingin yliopiston toteuttama tutkimus vammaisten henkilöiden arkisista kokemuksista ja näkemyksistä vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta 2020-luvun alun Suomessa.
Vammaisten osallisuus suomalaisissa puolueissa 2022	Demo Finlandin selvitys vammaisten ihmisten toimijuudesta suomalaisissa eduskuntapuolueissa.
Vammaisfoorumi	28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestön sivusto
Vammaispalvelujen käsikirja	THL:n vammaispalvelujen käsikirja vammaisalan ammattilaisten työn tueksi.
Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma	Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus

Vammaisten ihmisoikeuskomitea VIOK	Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunnan jaostona vuodesta 2016 toimineen vammaisten ihmisoikeuskomitean (VIOK) sivusto
Kehitysvammaliitto	Kehitysvammaliitto edistää kehitys- ja puhevammaisten, selkokielen käyttäjien ja muiden erityistä tukea oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tarvitsevien ihmisten yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa.
Suuntana vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallisuus työelämässä	Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Ihmisoikeuskeskuksen julkaisu työnantajien sekä KELA:n, TE-toimistojen ja vammaispalvelujen asiantuntijoiden tueksi vammaisten ihmisten työllistymisen edistämiseksi
Tasa-arvosanasto	Sukupuoleen ja tasa-arvoon liittyviä termejä ja määritelmiä, joita käytetään lainsäädännössä, tutkimuksessa, julkisessa keskustelussa ja tasa-arvotyössä
Yhdenvertaisuuden edistäminen työpaikalla – opas työnantajalle	Työsuojeluhallinnon verkko-opas työnantajille yhdenvertaisuuden edistämiseksi työpaikalla
Yhdenvertaisuuslaki	Finlex: ajantasainen lainsäädäntö
Yhdenvertaisuuslaki	Oikeusministeriön tietopaketti yhdenvertaisuuslaista
Yhdenvertaisuus.fi Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu Yhdenvertaisuuden arvioinnin opas	Oikeusministeriön sivusto yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu Yhdenvertaisuuden arvioinnin opas
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	Kuntaliiton sivusto tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta
Yhdenvertaisen kunnan tekijät -verkkokoulutus	eOppivan ja Työ- ja elinkeinoministeriön verkkokoulutus yhdenvertaisuudesta kunnassa
Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi	THL:n sivusto päätösten vaikutusten ennakkoarvioinnista
Osallisuuden edistäminen - THL	Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivusto osallisuuden edistämisestä
Osallisuuden arviointi	Savas-Säätiön Osalliseksi-hankkeen (2021-2023) sivusto kehitysvammaisten ihmisten ja muiden osallisuuden arvioinnista kiinnostuneiden toiminnan tueksi
Vernerinet - verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta	Kehitysvammaliiton sivusto
Keusoten vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelma 2023–2025	Alueellinen hyvinvointisuunnitelma